

Iniciació a la Didàctica de la Llengua i la Literatura

Bloc IV

DE LA LLENGUA ORAL A LA LLENGUA ESCRITA: LA DIDÀCTICA DE LA LLENGUA ORAL

Prof. Lídia Usó Viciado

De la llengua oral a la llengua escrita: la didàctica de la llengua oral

BLOC 4

1.1 Llengua oral i llengua escrita. La llengua oral i les varietats lingüístiques.

1.2 La competència comunicativa. Les habilitats comunicatives orals: l'expressió i comprensió orals. Ensenyar comunicació oral.

1.3 La didàctica de l'expressió oral

1.4 La didàctica de la comprensió oral

1.5 Les interaccions dels infants a l'aula

1.1 Llengua oral i llengua escrita

Preguntes prèvies de reflexió:

- a) Llengua oral vs llengua escrita: dos models de discurs per separat o un continuum?
- b) Diferències llengua oral / llengua escrita
- c) Escribim com parlem?
- d) Reflexiona sobre les afirmacions: “El llenguatge escrit és artificial i arbitrari i la llengua oral és un llenguatge natural”.
- e) On s’aprèn la llengua oral, a casa, al carrer, a l’escola?
- f) Escriviu 4 característiques de la llengua oral.
- g) Quin és el format prototípic de la llengua oral?
- h) S’ensenya l’oral a l’escola? Cal fer-ho?
- i) Es pot avaluar la llengua oral? Criteris d’avaluació.
- j) Té sentit parlar de text oral o discurs oral?

1.1 Llengua oral i llengua escrita

Codi oral ← **Comunicació** → diàleg-conversa
oral

Característiques contextuais →

Hi ha interacció (comunicació= acció acte comunicatiu)

Objectiu: establir contacte i relació afectiva, sobretot

Usa codi no verbal

Hi ha negociació (significats, rols, torns, pronúncia, actituds...)

Contextualitzada (la situació comunicativa, el context)

canal auditiu

espontània

immediata

efímera

Característiques textuais → **Intersubjectivitat**
→ sintaxi + simple

entonació marcada

variants dialectals

menor organització
repeticions...

1.1 Llengua oral i llengua escrita

Codi escrit ← **Comunicació escrita** → **Acte de escriptura/lectura**

Característiques contextuais

Unidireccional
No interacció/negociació
No utilitza codi no verbal
Descontextualitzada → **autònoma**
Intel·lectualitzada (artificial)
Objectiva: transmetre informació, sobretot

Canal visual
elaborada
diferida
perdurable

Característiques textuais

puntuació,
correcció lingüística

no variants
dialectals

referències, anàfora...

major organització
(connectors, no
repeticions...)

sintaxi + elaborada

1.1 La llengua oral i les varietats lingüístiques

- Un parlant utilitza, habitualment:
 - una **varietat diacrònica** (la varietat contemporània)
 - **una o dos varietats dialectals** (el propi dialecte, com a "dialecte matern", i, després de l'escolarització, la varietat *estàndard*)
 - **una varietat diastràtica** (depenent del grau de cultura)
 - i **diferents registres** (almenys, familiar, col·loquial i formal)
- Totes les varietats lingüístiques són exclusivament **orals**, excepte el *dialecte estàndard*, creat per l'acadèmia i que és la base del llenguatge escrit. Per això, s'han de tractar a l'ensenyament de l'oral.

1.2 La competència comunicativa

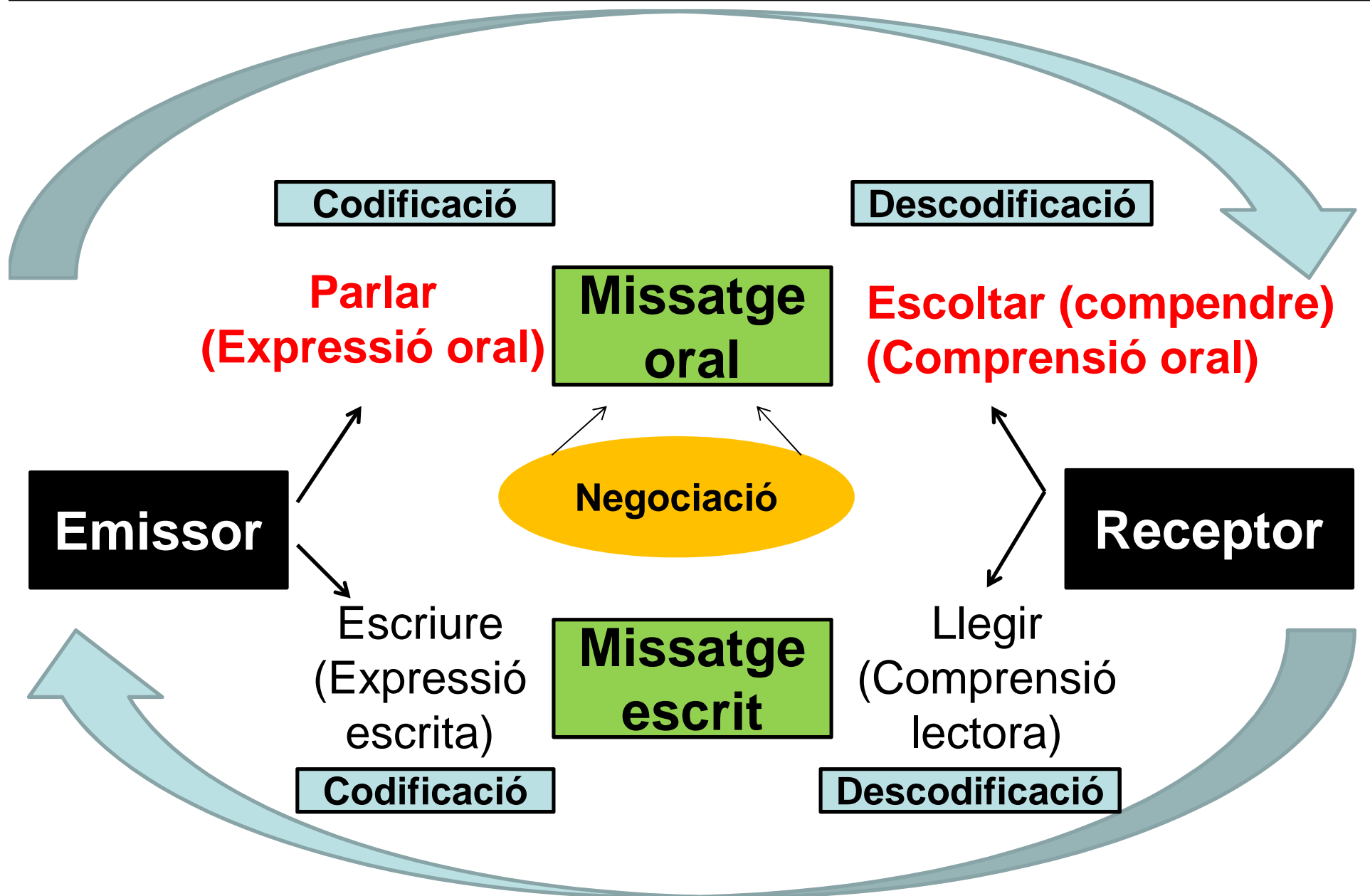
* Per parlar del desenvolupament de la competència comunicativa oral cal fer referència a:

Competència comunicativa (Hymes, 1971)
És la capacitat d'usar el llenguatge apropiadament en les diverses situacions socials en què ens trobem cada dia. S'adquireix mitjançant la participació en processos comunicatius reals.

(Cal veure i recordar apunts Bloc 1)

* i també a les habilitats lingüístiques implicades, a la expressió i comprensió orals.

1.2 Habilitats comunicatives orals

1.2 Ensenyar comunicació oral

- Els nens arriben a l'escola sabent parlar però:
 - arriben amb **un pobre codi oral**, en un procés incipient d'adquisició: segurament, amb una única varietat dialectal i un únic registre, i potser amb un incipient sistema de codi no verbal.
 - el nivell de desenvolupament d'aquests codis depèn molt del nivell de comunicació (de **relació**) que ha tingut a casa seva: amb qui s'ha comunicat, per fer què, en quins contextos, en quins moments...
 - en qualsevol cas, els nens arriben a l'escola sense amb una **competència comunicativa molt pobre**, amb pocs elements i molt poc desenvolupada. No són parlants eficaços, saben fer poques coses amb la llengua, amb pocs interlocutors i en pocs contextos.

1.2 Ensenyar comunicació oral

- **L'Adquisició del codi oral:**
 - Ensenyar comunicació oral a l'escola implica, crear els **contextos adients** per tal que els aprenents tinguin la oportunitat, fins i tot, la necessitat, d'anar adquirint un codi oral variat, ric...
 - Per tal **d'aprendre a parlar** cal comunicar-se **significativament** en contextos diversos, amb interlocutors diversos, generant relacions diverses, per tal de fer coses diverses.
 - “**ensenyar a parlar**” vol dir **gestionar** les tasques d'aula per tal que els aprenents puguin tenir i puguin afrontar aquests nous contextos, nous interlocutors, noves relacions, etc.

1.2 Ensenyar comunicació oral

- **Adquisició de la competència oral:**
 - Ensenyar comunicació oral implica (a més de conduir l'adquisició de **nous codis**) conduir i induir l'adquisició de les competències exclusivament orals: **negociar, adequar-se, adaptar, crear espais comuns, fer hipòtesis...**
 - **Aprendre a negociar:** la primera capacitat exclusiva de la comunicació oral és saber negociar el **rol** (la pròpia posició davant de l'interlocutor), els **contextos** de referència dels missatges, els **codis** en què es codifiquen, els **signes**, els **significats**, l'**estil** de la conversa, les **intencions**...

1.3 Didàctica de l'expressió oral

- A l'escola tradicional mai s'ha treballat realment l'expressió oral (i per això s'ha anomenat “escola del silenci”).
- En la actualitat, encara constitueix un repte pels professors desenvolupar activitats genuïnes d'expressió oral, sense la mediació de la llengua escrita, així com activitats on els alumnes exercitin una comunicació *real i significativa* per a ells.
- **Activitats d'expressió lectora:** són les activitats amb les que tradicionalment s'ha treballat l'expressió oral:
 - *l'exposició oral*
 - *la lectura en veu alta*

1.3 Didàctica de l'expressió oral

- En realitat **aquests tipus d'activitats no tenen res a veure amb l'expressió oral.**
- Es demana a l'alumne una **correcció lingüística i una organització** del seu discurs **semblant a les del discurs escrit.**
- L'únic aspecte oral és la ***pronunciació***.
- Sovint els alumnes preparen amb antelació les intervencions orals per escrit.
- La lectura en veu alta és un bon exercici de lectura, però no d'expressió oral.

1.3 Didàctica de l'expressió oral

- **Simulacions:** activitats on es presenten situacions simulades i els alumnes han de saber desenvolupar-se en elles:
 - bé exercint un **rol fictici**
 - bé representant ser **qui són**
- Es tracta d'imitar una situació comunicativa real, com un assaig previ d'una situació possible.
- Ex.:
 - les activitats de **dramatització**, on es treballen conjuntament tots els elements comunicatius que intervenen en la comunicació oral: la veu, l'entonació, els gestos, el moviment, etc..

1.3 Didàctica de l'expressió oral

- Activitats on els alumnes han de comunicar-se realment per realitzar-les, per exemple:
- les **entrevistes, assemblees, debats, discussions**, etc. Tradicionalment s'han treballat a classe, però es corre el risc que, si es treballen amb molta antelació i estan molt preparades o molt ritualitzades, poden derivar en activitats d'*expressió lectora*.
- Altres activitats *significatives*, no simulades, són les que focalitzen l'atenció de l'alumne no en la pròpia comunicació oral sinó en altres objectius, per exemple:
 - **la preparació d'un projecte escolar**, al llarg del qual sorgeixen debats, discussions, assemblees, entrevistes, etc., La monitorització del professor, en aquests casos, ha d'orientar-se més cap a la pròpia preparació del projecte, que cap a la correcció de les tasques en concret.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- Una cosa és “**el que el parlant diu**”, i una altra cosa, coincideixi o no, és “**el que vol dir**”.
- A la comunicació oral, el que més li importa a l'interlocutor és el que “vol dir”, és a dir, **la intenció**, manifesta o no, que de vegades amaguen els seus enunciat.
- La **intenció comunicativa** és el **motor de la conversa** i l'element que li dóna sentit.
- La **comprensió oral** no radica en entendre simplement les paraules o les frases emeses (els *significats*), sinó en **comprendre la intenció comunicativa de l'emissor** (el *sentit* del missatge).

1.4 La didàctica de la comprensió oral

Hem de diferenciar: **AUDICIÓ/ PERCEPCIÓ/ COMPRENSIÓ**

AUDICIÓ

- Fenomen físic mitjançant el qual la persona és sensible al so.
- La mera *audició* és una *sensació* (*un sentit*).
- També s'usa com a substantiu postverbal d'escoltar (*l'audició* d'un text) i, en sentit figurat, com a objecte d'escolta (posar una *audició* als alumnes).

1.4 La didàctica de la comprensió oral

PERCEPCIÓ

- Fenomen psicològic mitjançant el qual la persona és conscient d'una **sensació**.
- Consisteix en adonar-se del que s'ha escoltat i, per extensió, en discriminar uns elements d'altres.
- Distingir per exemple, una [e] d'una [ɛ] és un fenomen de **percepció**.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

COMPENSIÓ ORAL (no auditiva)

- El terme *comprensió oral*, és preferible perquè evoca el procés complet de captar i entendre el missatge oral en la seva totalitat, com una de les quatre habilitats lingüístiques.
- Usar *comprensió auditiva* en compte de *comprensió oral* seria equivalent a usar **comprensió visual* en compte de *comprensió lectora*.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

Comprensió oral (no auditiva)

- Sovint, la comprensió oral s'ha reduït a la mera audició, i l'expressió oral a la mera pronunciació.
- En canvi, la *comprensió oral* també és “parlar”. Forma part de la parla perquè la comprensió oral només existeix (com la pròpia llengua oral) en la conversació, en el diàleg, i també és fonamentalment *activa i interactiva*.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

Elements de la comprensió oral

1. Reconeixement d'unitats / de blocs

- Primer es reconeixen i s'entenen els sintagmes o les frases dels *grups fònics*, i només després, les paraules.
- Aquest fenomen es manifesta quan hem entès un enunciat que, no obstant, no podem repetir literalment, o quan no hem entès alguna paraula però sí hem entès el missatge, etc.
- Per tant, la *comprensió oral*, és una activitat activa i creativa, mitjançant la qual l'oient construeix un significat amb unes quantes dades organitzades (jerarquitzades).

1.4 La didàctica de la comprensió oral

2. Hipòtesis

- Idea que l'oient es fa d'allò que el parlant vol dir, o d'allò que dirà.
- Les *hipòtesis* són l'eix de la *comprensió* del missatge.
- Normalment, es modifiquen a mesura que avança l'enunciat.
- Aquest fenomen obliga els interlocutors a *negociar els missatges* i a *interactuar* contínuament.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- Com que les hipòtesis de l'oient no necessàriament coincideixen amb la *intenció* del parlant, és obvi que l'arrel de la incomprensió es troba ja en la pròpia naturalesa de la comunicació.
- Les *hipòtesis* seran més adequades depenent del nivell d'*intersubjectivitat entre els interlocutors*.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- Parlar és *negociar*, construir un àmbit compartit d'***intersubjectivitat***.
- La ***intersubjectivitat*** és un **model del món compartit** pels interlocutors durant un intercanvi comunicatiu, que els permet *negociar* els punts d'acord i/o desacord, i entendre els mateixos significats.
- Els interlocutors habituals i coneguts elaboren, al llarg de les conversacions, un àmbit d'*intersubjectivitat*, que els evita donar més explicacions.
- Els interlocutors desconeguts, o que fa poc que es coneixen, pel contrari, han d'utilitzar la major part del temps en elaborar un àmbit mínim d'*intersubjectivitat* per poder mantenir una conversació significativa.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

3. Anticipació: *Hipòtesi* molt concreta, que fa que l'oient prengui la paraula, interrompent el parlant, per donar-li una resposta.

4. Interpretació: Significat no negociat entre els interlocutors: idea que es fa un interlocutor d'allò que ha dit l'altre, que pot no coincidir amb el que aquest volia dir.

Activitats de comprensió oral: En general, la comprensió oral es pot treballar a l'aula a partir de dos tipus d'activitats:

- activitats de *comprensió lineal*
- activitats de *comprensió global o del sentit*

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- La **comprensió lineal**, entesa com a *comprensió auditiva*.
Activitats:
 - respondre a preguntes concretes sobre el text oral escoltat: noms, dates, dades...
 - marcar el so o la paraula correcta
 - reproduir o escriure una part del text, etc.
- Són activitats escolars molt correntes, però que no tenen res a veure amb la *comunicació oral* i no capaciten l'alumne per **la comprensió del sentit**.
- En la comunicació oral, si l'oient necessita una dada concreta (nom, data, paraula determinada) només ha de preguntar-ho (*interacció*).
- *Les activitats de comprensió lineal* no són interactives, no cal interlocutor.

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- Les activitats de **comprensió global** se centren en el **sentit de l'enunciat**, és a dir, en la *intenció comunicativa* del parlant i en la seva **adequació al context**.
- Són, preferiblement, interactives: plantejades i desenvolupades en contextos genuïns de la llengua oral, unides al treball d'expressió oral.
- També poden plantejar-se a partir d'un text oral (com una gravació, no interactiva).
- En general, aquests tipus d'activitats es basen en el procés de **desverbalització**: activitat que consisteix en captar el sentit de l'enunciat, al marge de les paraules concretes, expressant el mateix sentit, els mateixos significats, amb altres paraules (**reexpressió**) (ex: intèrprets, no traducció literal).

1.4 La didàctica de la comprensió oral

- Activitats basades en el procés de *comprensió oral* i en els seus elements: anticipació, hipòtesis, interpretació.

Hem de guiar l'alumne animant-lo a:

- formular hipòtesis sobre l'enunciat,
- ratificar, modificar o rebutjar les hipòtesis;
- intervenir en la conversa formulant una anticipació que generi un nou enunciat;
- interpretar, des de fora, les intervencions d'altres;
- avaluar l'*adequació* de l'enunciat al context,
- avaluar el nivell d'*intersubjectivitat*, etc.

1.5 Les interaccions dels infants a l'aula

- Els infants, quan comencen a parlar, fan servir un discurs no planificat, sense una elaboració prèvia del contingut ni de les formes lingüístiques. Sovint, enmig d'una conversa poden aparèixer i barrejar diferents tipus de discurs: narratiu, descriptiu, argumentatiu, etc.
- Usen la llengua oral en les converses per:
 - explicar coses recents que han passat;
 - fer demandes personals;
 - donar instruccions precises sobre una activitat que cal fer;
 - donar arguments per defensar una idea i justificar-se, etc.

1.5 Les interaccions dels infants a l'aula

Paper del mestre/-a en les interaccions:

- Creador/estimulador de situacions comunicatives interessants.
- Generador de converses i ajut a l'hora de fer síntesi del que s'ha dit.
- Explicitador de les normes i rutines de la conversa.
- Participant en moments concrets de la interacció.

1.5 Les interaccions dels infants a l'aula

* **Tipus d'interaccions, de converses a l'aula**
(Mercer):

- **Converses disputatives**

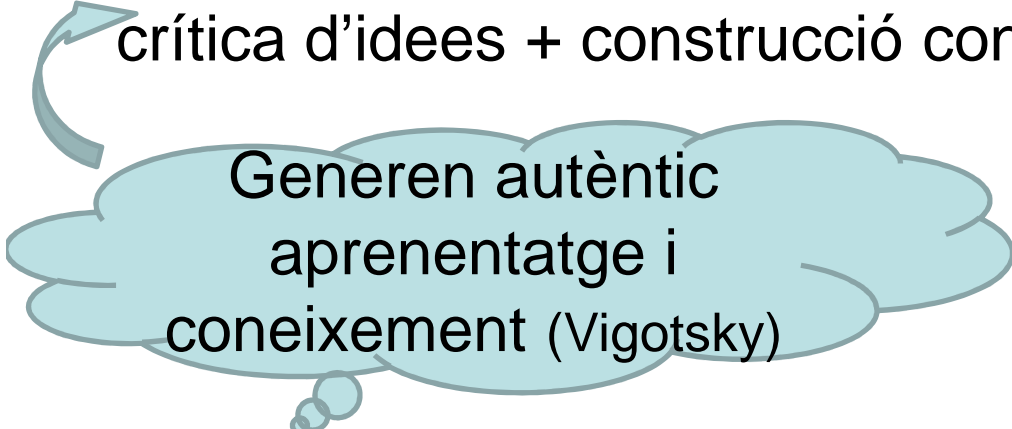
(discrepància + presa de decisions individual)

- **Converses acumulatives**

(hi ha acord, idees compartides)

- **Converses exploratòries:** exploració

crítica d'idees + construcció conjunta i compartida de noves

Generen autèntic
aprenentatge i
coneixement (Vigotsky)

Quines estratègies podem
aplicar a l'aula per afavorir
les exploratòries?